

MUHAMMAD SODIQ QOSHG‘ARIYNING PEDAGOGIK QARASHLARI

Patiddinova Marjona Murojiddinovna

Andijon davlat chet tillari instituti talabasi

[*patidinovamarjona@gmail.com*](mailto:patidinovamarjona@gmail.com)

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘zida shaxs va uning tarbiyasini yo‘lga qo‘yish masalalarini aks ettiruvchi asarlarini va pedagogik bilimlarini yarata olgan tarixchi, tilshunos, olim va adib Muhammad Sodiq Qoshg‘ariyning ta‘lim tarbiyaga oid qarashlari, tasavvuf ta‘limoti rivojiga qo‘shgan hissasi hamda pedagogik qarashlari haqida mulohaza yuritiladi.

Kalit so‘zlar: pedagogik qarashlar, tanqidiy fikrlash, axloqiy rivojlanish, uzluksiz ta‘lim, islomiy ta‘lim, yaxlit yondashuv, madaniy xabardorlik, tarbiya.

Muhammad Sodiq Qoshg‘ariy (1880-1937) O‘zbekistonning mashhur pedagogi va ma‘naviyatshunosidir. Uning pedagogik qarashlari va fikrlari, o‘zbek milliy madaniyatining rivojlanishiga va o‘zbek tilining tarixiy-ma‘naviy asoslarini saqlashga qaratilgan pedagogik tizimning asoslarini o‘z ichiga oladi.

Bilamizki, Qoshg‘ariyning pedagogik qarashlarining asosiy xususiyati o‘zbek milliy madaniyatining aqlli, salomat, adolatli insonlarni tarbiyalashga e‘tibor berishidir. U uchun madaniyat va ma‘rifatni yuksak qiymat bilan tan olish, insonning ruhoni va jismoni rivojlanishiga e‘tibor qaratish juda muhimdir.

Qoshg‘ariyning pedagogik fikrlari o‘zbek tilini yaxshi o‘rganish, uning tarixiy-ma‘naviy asoslarini saqlash, milliy madaniyatni o‘zlashtirish va uning tarixiy-estetik qadriyatlarini o‘rgatishga e‘tibor qaratadi. U o‘zbekistonning mustaqil davlat sifatida rivojlanishi uchun milliy ma‘rifat va madaniyatni o‘zlashtirishni juda muhim deb topgan bo‘lib, buning uchun ilmiy-ma‘rifiy usullarni muhim deb aytgan.

Shuningdek, Qoshg‘ariyning asarlaridan pedagogik qarashlari va fikrlari haqida ko‘proq ma‘lumot olish mumkin (masalan, "O‘zbekona" nomli kitob) o‘qish tavsiya

etiladi. Uning fikrlari O'zbekiston pedagogika sohasida hozir ham muhim ahamiyatga ega . Uning pedagogik qarashlari islom ta'limotlarini chuqur anglashi va ta'limning o'zgartiruvchi kuchiga ishonchi bilan shakllangan. Uning pedagogik qarashlarining asosiy jihatlari: U ta'lim va pedagogika sohasiga qo'shgan hissalarini bilan tanilgan taniqli olim va mutafakkir edi. Uning pedagogik qarashlari islom ta'limotlarini chuqur anglashi va ta'limning o'zgartiruvchi kuchiga ishonchi bilan shakllangan. Uning pedagogik qarashlarining asosiy jihatlari:

Islomiy ta'lim. Uning islom tamoyillari va qadriyatlarini ta'limga kiritish muhimligini ta'kidladi. Olim islom ta'limotining mustahkam poydevori insonning axloqiy va ma'naviy kamoloti uchun zarur, deb hisoblagan.

Yaxlit yondashuv. Koshg'ariy ta'lim-tarbiyaga yaxlit yondashuv tarafdori bo'lib, u nafaqat aqliy rivojlanishni, balki axloqiy, hissiy va ma'naviy o'sishni ham o'z ichiga oladi. U ta'lim insonning nafaqat ilmiy qobiliyatlarini, balki butun shaxsni rivojlantirishi kerak deb hisoblardi.

Tanqidiy fikrlash. Koshg'ariy tanqidiy fikrlash qobiliyatini qadrlagan va talabalarni savol berishga, ma'lumotlarni tahlil qilishga va tanqidiy baholashga undagan. U keng qamrovli ta'lim odamlarga o'z-o'zidan o'ylash va oqilona qarorlar qabul qilish imkonini berishi kerak, deb hisobladi.

Axloqiy rivojlanish. Koshg'ariy islom odob-axloq qoidalariga muvofiq ta'lim-tarbiyada axloqiy rivojlanish muhimligini ta'kidlagan. U ta'lim o'quvchilarga halollik, mehr-shafqat va halollik qadriyatlarini singdirib, jamiyatning mas'uliyatli a'zosi bo'lishga yordam berishi kerak, deb hisobladi.

Madaniy xabardorlik. Koshg'ariy madaniy xabardorlikni targ'ib qildi va xilm-xillikni hurmat qiladigan va ulug'laydigan ta'limni targ'ib qildi. Uning fikricha, turli madaniyatlar va nuqtai nazarlarga ta'sir qilish o'rganish tajribasini boyitadi va bag'rikenglik va tushunishni rag'batlantiradi.

Uzluksiz ta'lim. Koshg'ariy ta'limga umrbod sayohat sifatida qaragan va uzluksiz o'rganish va o'z-o'zini takomillashtirishga undagan. U odamlar doimo o'z bilimlari,

ko'nikmalari va tushunchalarini hayotlari davomida kengaytirishga intilishlari kerak, deb hisoblardi. Ma'naviyatshunos Muhammad Sodiq Qoshg'ariy odob-axloq qoidalari haqida "Odob as-solihin" (<<Yaxshi kishilar odobi>>) degan kitobida alohida urg'u bergan. Bu asar kundalik turmushimizda har kuni har daqiqada bilish zarur bo'lgan turmush odobiga oid xulq-odob qoidalarining majmuidir. Asar turkiy tilda yozilgan bo'lib, muqaddima, yetti bob va xotmadan iborat.

Mazkur asaming nomi va mazmunidan ham anglanib turganidek, unda ilgari surilgan g'oyalar insonning hayoti davomida zarur ahamiyat kasb etuvchi hulq-odob qoidalari xususida kishilar, shu jumladan, yoshlarga muayyan darajada ma'lumotlar berishga xizmat qiladi. "Odob as-solihin" asarida ijtimoiy hayot hamda kundalik turmushda har bir inson tomonidan qat'iy amal qilinishi zarur bo'lgan zohiriy (tashqi) va botiniy (ichki) odob va ahloq qoidalari, ularning ijtimoiy ahamiyati, yoshlar tarbiyasini yo'lga qo'yishdagi o'rni va roli borasida batafsil so'z yuritiladi.

Muhammad Sodiq Qoshg'ariy tomonidan yaratilgan "Odob as-solihin" asari muallifning o'zi ta'kidlab o'tganidek, muqaddima va 7 bobdan iborat bo'lib, har bir bob o'zida 4 faslni aks ettiradi.. Muqaddimada asarning maqsadi ochib beriladi. Asarning yozilishidan ko'zda tutilgan maqsad borasida so'z yuritilar ekan, insonning ijobiy hulq-atvoriga ega bo'lishini taqozo etuvchi ijtimoiy zaruriyat mohiyati batafsil ochib beriladi. Asarda ilgari surilgan asosiy g'oya insonlarning ijobiy xulq-atvoriga ega bo'lishlari jamiyatda ruhiy xotirjamlik va moddiy farovonlikni qaror toptiruvchi asosiy omil ekanligini asoslashdan iboratdir. Alloma mazkur g'oya mohiyatini sharhlar ekan, inson odob-axloq qoidalarini egallay olmasa hamda ijobiy hulq-atvori bilan muaddab (odobli) va muzazzab (toza) bo'lmasa, nafaqat o'zi, balki butun dunyoga yomonlik tarqatadi degan qarashni ilgari suradi. Umuman olganda, Muhammad Sodiq Qoshg'ariyning pedagogik qarashlari islom qadriyatlari, tanqidiy fikrlash, axloqiy rivojlanish, madaniy ong va umrbod ta'lim kontekstida yaxlit shaxs rivojlanishiga urg'u bergan. Hozirgi kunda ham uning g'oyalari o'qituvchilar va talabalarni mukammallikka va shaxsiy o'sishga intilishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti, Toshkent- 2017.
2. Xaydarov S. A. (2021). Mamlakat tarixini o'qitishda tasviriy san'atdan foydalanishning o'rni. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. YANGI FANI. Konferentsiya materiallarida (41-43-betlar).
3. Davrenov, J., & Haydarov, S. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA XVI-XVIII ASRLARDA YAPONIYA DAVLATI TARIXINI AHAMIYATI. Scientific progress, 1(6).
4. Narmatov, D., & Haydarov, S. (2021). TARIX FANINI O'QITISHDA ISPANIYA XV-XVII ASRLARDAGI TARIXI. Scientific progress, 1(6).
5. Elguzarov, B. B. O. G. L., & Haydarov, S. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA MITANNI DAVLATCHILIGINING O'RNI progress, 1(6), 616-619. VA AHAMIYATI, Scientificc.
6. Mirzakarimova M. CLIL TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA O'QUVCHILARNING TADBIRKORLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METOD VA VOSITALAR //Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi. – 2023. – №. 6. – C. 410-415.
7. Mirzakarimova M. M., Uzoqjonova M. D. Q. O'zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash muammolarini o'rganish va bartaraf qilish //Science and Education. – 2023. – T. 4. – №. 11. – C. 78-83.
8. Mirzakarimova M. M., Uzoqjonova M. D. Q. Scientific and pedagogical activity of Imam al-Bukhari //Science and Education. – 2023. – T. 4. – №. 12. – C. 321-324.
9. Mirzakarimova M. M. et al. "Avesto" va pedagogik fikrlar rivoji //Science and Education. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 224-228. Retrieved from <https://www.openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/6696>
10. Mirzakarimova M. M. et al. Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi //Science and Education. – 2024. – T. 5. – №. 3. – C. 264-269.

11. MADAMINJONOVNA M. M. XORIJIY TILLARNI TADBIRKORLIKKA YO ‘NALTIRIB O‘QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI //Nova. Pub. – 2022. – C. 1-128.

12. Madaminjonovna M. M. Zamonaviy sharoitlarda umumta’lim fanlarini tadbirkorlikka yo ‘naltirib o ‘qitish tizimi //Science and Education. – 2020. – T. 1. – №. 4. – C. 216-222.

13. Madaminjonovna M. M. Umumta’lim fanlarini tadbirkorlikka yo ‘naltirib o ‘qitish tizimi //Science and Education. – 2020. – T. 1. – №. 4. – C. 97-103.

14. Madaminjonovna M. M. K. L. METHODOLOGY OF EDUCATIONAL TEACHING OF GENERAL SCIENCES. Retrieved from <http://xn--e1aajfpeds8ay4h.com.ua/menus/view/202/>.

15. Mirzakarimova M. EFFECTIVENESS OF STUDENTS'ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT THROUGH CLIL TECHNOLOGIES //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 8. – С. 92-94.

16. Mirzakarimova M. M. The Necessity to Develop Students’ Entrepreneurial Skills in English Classes //Telematique. – 2022. – C. 7128-7131.

17. Мирзакаримова М. М. ESSENTIAL COMPOSITION OF ENTREPRENEURSHIP FUNCTIONAL LITERACY //INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL “INNOVATION TECHNICAL AND TECHNOLOGY”. – 2020. – Т. 1. – №. 1. – С. 63-65.

18. Madaminjonovna M. M. Innovative Methods and Tools for Developing Students' Entrepreneurial Skills Using CLIL Technologies //International Journal of Human Computing Studies. – 2023. – Т. 5. – №. 3. – С. 15-17.